

## MÍSTNÍ SOVĚTY POSLANCŮ A ÚČAST OBČANŮ NA ŘÍZENÍ STÁTNÍCH A SPOLEČENSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ

DOC. K. LAPINSKAS, CSC.

Sověty lidových poslanců na straně jedné a práva, svobody a rovnost občanů na straně druhé jsou nejdůležitějšími instituty socialistické demokracie, vlády sovětského lidu. Lidovláda za zralého socialismu znamená, že právně a fakticky veškerá moc patří lidu. Právně je lidovláda zakotvena v čl. 2 Ústavy SSSR, v němž se praví, že „veškerá moc v SSSR patří lidu“. Tato formulace vlastně vyjadřuje ideu suverenity lidu, tj. že moc patřící v SSSR lidu mu nemůže být odcizena a že tato moc má vrcholnou povahu. Skutečnost, že veškerá moc fakticky patří lidu, je nutno spojit především s vytvořením nezbytných ekonomických, politických a sociálních podmínek. V. I. Lenin napsal, že „... každému představiteli masy, každému občanu musí být dány takové podmínky, aby se mohl účastnit i projednávání státních zákonů, i volby svých zástupců, i provádění státních zákonů“.<sup>1)</sup>

Ústava SSSR zakotvuje ekonomický a sociální základ vlády lidu za rozvinutého socialismu, určuje hlavní směry, cesty její realizace, tj. ústavní mechanismus uskutečňování lidovlády v SSSR. Lidovláda předpokládá aktivní účast osobnosti v jejím uskutečňování. Za existence státu je spojena s politickou svobodou osobnosti. „Politickou svobodou občanů socialistického státu je souhrn faktických (sociálních) možností, které vyplývají ze soustavy vytvářejících se a rozvíjejících se společenských vztahů a zabezpečují jejich účast ve společensko-politické a státní činnosti, rozvoj jejich iniciativy a politické aktivity.“<sup>2)</sup> Tyto možnosti (jejich hranice a záruky realizace) jsou vymezeny právními normami. Jinak řečeno, právní zakotvení politické svobody spočívá v tom, že občan má politická práva a svobody určitého rozsahu a že jsou stanoveny záruky jejich realizace. Tím jsou vyjádřeny možnosti občana účastnit se řízení státních a společenských záležitostí, tj. uskutečňovat vládu lidu. Systém politických práv

<sup>1)</sup> V. I. Lenin: Spisy, sv. 27. Praha 1954, str. 206.

<sup>2)</sup> Konstitucionnyj status ličnosti v SSSR. Moskva 1980, str. 147.

a svobod a rovnoprávnost občanů jsou tudíž právním základem uskutečňování lidovlády.

Za socialismu „... poprvé v dějinách civilizovaných společností se masa obyvatelstva pozvedne k samostatné účasti nejen v hlasování a volbách, nýbrž i v každodenní správě“.<sup>3)</sup>

Mezi právy a svobodami (především politickými), jež zajišťují právní možnost takové účasti, zaujímá zvláštní postavení ústavní právo občanů účastnit se řízení státních a společenských záležitostí (čl. 48 odst. 1 Ústavy SSSR). Za prvé: je to základní, hlavní politické právo, neboť se v něm nejvýrazněji projevuje podstata socialistické demokracie. I Ústava SSSR v čl. 9 mezi základními směry dalšího prohlubování socialistické demokracie v první řadě uvádí stále širší účast občanů na řízení státních a společenských záležitostí. Za druhé: je to univerzální a svým obsahem nejširší právo. V podstatě je to komplexní politické právo, jehož hlavní složky (různá oprávnění občanů politické povahy) zakotvuje čl. 48 Ústavy SSSR. Předně je to právo občanů účastnit se projednávání a schvalování zákonů a rozhodnutí celostátního a místního významu. Dalšími formami, jimiž se projevuje a realizuje výše uvedené komplexní právo, je právo občanů volit a být volen do sovětů lidových poslanců a ostatních volených státních orgánů, účastnit se všelidových diskusí a hlasování, lidové kontroly, práce státních orgánů, společenských organizací a orgánů společenské aktivity, shromáždění pracovních kolektivů a schůzí v místě bydliště.

Ještě je třeba poukázat na to, že právo občanů účastnit se řízení státních a společenských záležitostí bezprostředně souvisí i s dalšími politickými právy a svobodami a vystupuje jako jejich prvotní základ. Z tohoto hlediska ostatní politická práva a svobody jakoby konkretizují uvedené obecné, komplexní politické právo a jsou možnými formami jeho konkrétního projevu a realizace. K takovým politickým právům a svobodám lze zařadit např. právo občanů podávat státním orgánům a společenským organizacím návrhy na zlepšení jejich činnosti a kritizovat nedostatky v práci (čl. 49 Ústavy SSSR); politické svobody: slova, tisku, shromažďování, mítinků, průvodů a demonstrací (čl. 50 Ústavy SSSR); právo občanů sdružovat se ve společenské organizace (čl. 51 Ústavy SSSR).

Většina politických práv a svobod, které přispívají k plnějšímu rozvíjení obsahu uvedeného obecného politického práva, je k tomuto právu ve vztahu zvláštního a obecného. Jednotlivá politická práva a svobody mají samozřejmě i určitý samostatný význam, ale všechny je spojuje společný rys a určení — být právním základem skutečné vlády lidu.

Moc, která patří lidu, zahrnuje dva hlavní druhy moci — státní a společenskou. Se zřetelem na tyto druhy moci se rozlišují i formy jejich

<sup>3)</sup> V. I. Lenin: Spisy, sv. 25. Praha 1956, str. 502.

uskutečňování. Všeobecně se uznává, že socialistická lidovláda se uskutečňuje v zastupitelské a neposrednjí (přímé) formě.

Nejdůležitější organizační právní formou, v níž lid realizuje státní moc, je reprezentace lidu. To je stvrzeno v čl. 2 odst. 2 Ústavy SSSR, v němž se praví, že lid vykonává státní moc prostřednictvím sovětů lidových poslanců, které tvoří politický základ SSSR.

Sověty lidových poslanců jako orgány reprezentace lidu, tj. jako orgány vytvářené lidem, jež dostávají od lidu mandát uskutečňovat státní moc, a vyjadřující zájmy a vůli lidu, jsou „... stálým a jediným základem veškeré státní moci, celého státního aparátu“.<sup>4)</sup>

Podstata zastupitelské formy socialistické lidovlády spočívá v tom, že sovětská moc, tj. státní moc, vykonávaná sověty lidových poslanců, je odvozena od moci lidu, je spjata mnoha způsoby s lidem a jemu je odpovědna.

Zastupitelská forma lidovlády má nepochybně velký význam. Sotva je správné ji absolutizovat a stavět ji nad bezprostřední (přímou) demokracii. Jde o to, že obě formy uskutečňování lidovlády (tj. zastupitelská a bezprostřední demokracie) jsou navzájem spjaty, vzájemně na sebe působí a doplňují se. Proto je vhodnější hovořit o jejich harmonickém spojení.

Za socialismu nemůže zastupitelská demokracie vůbec fungovat bez spojení s určitými formami bezprostřední demokracie. Tak samo vytváření zastupitelských sborů se zakládá na širokém využívání institutů bezprostřední demokracie. Předně je to účast občanů na volbách do zastupitelských sborů, což je spojeno s tím, že občané uskutečňují své volební právo. Proto volební právo a volební soustava jsou základním institutem bezprostřední demokracie, neboť na něm spočívá celý systém reprezentace lidu. Sovětské volební soustavě jsou vlastní vskutku demokratické zásady, které jsou vyjádřeny v ústavních normách, a to: obecné, rovné a přímé volby, tajné hlasování, územní princip konání voleb, navrhování kandidátů na poslance společenskými organizacemi a pracovními kolektivy, zásada absolutní většiny hlasů, pokyny voličů poslancům.

Reprezentace lidu jako nejdůležitější forma realizace státní moci, která patří lidu, se tedy bezprostředně zakládá na takové formě přímé demokracie, jako jsou volby a volební soustava, což předpokládá, že existují a využívají se taková politická práva, jako je pasivní a aktivní volební právo. V širším slova smyslu (tj. svým určením a cíli) vytváření zastupitelských orgánů je vlastně formou účasti lidu na správě státních záležitostí, neboť v důsledku využívání této formy bezprostřední demokracie vzniká soustava zastupitelských orgánů státní moci, která je politickým základem sovětského státu.

<sup>4)</sup> V. I. Lenin: Spisy, sv. 28. Praha 1954, str. 479.

Soustava zastupitelských orgánů vytvořená lidem na základě demokratických zásad volební soustavy se nestává absolutně nezávislou na lidu a není povýšena nad něj. Zásady socialistické demokracie a zastoupení lidu předpokládají, že mezi zastupitelskými orgány a lidem existuje stálý styk, že zastupitelské sbory jsou závislé na lidu a jsou jím kontrolovány. Proto sovětská zastupitelská demokracie se při svém fungování prolíná s různými formami bezprostřední demokracie a doplňuje se a obohacuje se jimi. Především nutno poznamenat, že zastupitelské sbory reprezentují všechny třídy a vrstvy socialistické společnosti, tj. pro tuto zastupitelskou soustavu jsou příznačné rozsáhlá sociální základna a vskutku lidový charakter. Za druhé, státně mocenská oprávnění zastupitelských orgánů jsou odvozena od lidu, působí jménem lidu a v jeho zájmu. Za třetí, sovětské zastupitelské orgány jsou bezprostředně spojeny s lidem a působí pod jeho kontrolou. Vyplývá to z čl. 94 odst. 2 Ústavy SSSR, který zakotvuje, že sověty lidových poslanců a jimi vytvářené orgány soustavně informují obyvatelstvo o své práci a přijatých rozhodnutích. Avšak zvláště výrazně se toto spojení projevuje ve formě imperativního mandátu poslance. Tak voliči dávají svým poslancům pokyny, jimiž se rozumějí jejich požadavky předložené poslancům, které byly schváleny na předvolebních schůzích a mají společenský význam. Ústava stanoví, že příslušné sověty lidových poslanců projednávají pokyny voličů, přihlížejí k nim při vypracování plánů hospodářského a sociálního rozvoje a sestavování rozpočtu. Jak patrně, voliči utvářejí prostřednictvím pokynů do určité míry program činnosti zastupitelského orgánu, předkládají svým poslancům požadavky, které směřují k zlepšení činnosti zastupitelského orgánu v tom či onom odvětví hospodářské, sociální, kulturní nebo státní výstavby. O imperativním charakteru pokynů voličů svědčí ústavní norma zavazující příslušné sověty organizovat plnění pokynů a informovat občany o jejich realizaci. Analogické úkoly mají i poslanci příslušných sovětů lidových poslanců. Kromě toho poslanci jsou povinni při své činnosti přihlížet také k jiným požadavkům obyvatelstva ve svém územním obvodu.

Dalším důležitým prvkem imperativního mandátu je odpovědnost poslance voličům. V čl. 107 Ústavy SSSR je řečeno, že poslanec je povinen skládat účty ze své práce a z práce sovětu voličům, jakož i kolektivům a společenským organizacím, které ho navrhly za kandidáta na poslance. Skládání účtů poslanci je důležitým prostředkem zabezpečujícím stálé spojení poslanců s obyvatelstvem a rovněž formou lidové kontroly nad činností zastupitelských orgánů a jejich členů. Tento institut je vlastně důležitou organizačně právní formou spojení zastupitelské demokracie s bezprostřední demokracií. Jedním z hlavních cílů skládání účtů je, aby voliči posoudili a zhodnotili práci poslance a sovětu, aby podávali návrhy k zlepšení činnosti zastupitelského orgánu. Moment hodnocení činnosti

poslance a možnost voličů ovlivňovat jeho práci (jako poslance) je vyjádřena v jejich právu kdykoliv odvolat poslance, který zklamal jejich důvěru. To svědčí o tom, že mezi voliči a poslanci existuje stálé právní spojení, jehož prostřednictvím je zabezpečen úzký styk sovětské zastupitelské soustavy s lidem.

Stálé a mnohostranné spojení sovětů lidových poslanců a lidu je zabezpečováno výše uvedeným ústavním obecným politickým právem — právem občanů účastnit se řízení státních a společenských záležitostí. Jak známo, toto právo vzhledem k zvláštnímu významu, obecnosti a univerzálnosti bylo pozvednuto na úroveň ústavní zásady organizace a činnosti sovětského státního aparátu. Tuto zásadu zakotvuje, pokud jde o soustavu zastupitelských orgánů, čl. 94 Ústavy SSSR, v němž je řečeno, že činnost sovětů lidových poslanců se zakládá na širokém zapojování občanů do jejich práce. Stejně tuto zásadu formulují i republikové zákony o místních sovětech (srov. např. čl. 5 zákona Litevské SSR o okresním sovětu lidových poslanců Litevské SSR).<sup>5)</sup> Zmíněná norma je adresována především zastupitelským orgánům státní moci. Avšak její význam se nevyčerpává jen tím, že vyhláší uvedenou zásadu činnosti sovětů. Z této normy vyplývá i odpovídající povinnost zastupitelských orgánů vůči občanům — přibírat je k práci sovětů lidových poslanců. V této normě můžeme spatřovat (pokud jde o sověty) i právní zakotvení (v obecných rysech) organizačních záruk realizace práva občanů účastnit se řízení státních a společenských záležitostí.

Formy účasti občanů na činnosti sovětů a vztahy, které na tomto základě vznikají mezi občany a sověty, jsou velmi rozmanité. Především je nutno poznamenat, že základní směry, hlavní formy takové účasti občanů (a celé veřejnosti) stanoví zákon. Zákonodárství o místních sovětech rozlišuje dva druhy forem účasti veřejnosti na činnosti sovětů a jejich orgánů — individuální a kolektivní. Individuální formy účasti obyvatelstva na práci okresního sovětu lidových poslanců jsou vymezeny takto: okresní sovět lidových poslanců organizuje širokou účast občanů na řešení otázek místního a celostátního významu, předkládá občanům nejdůležitější otázky k posuzování a zapojuje je do práce stálých komisí, výkonného výboru a ostatních orgánů odpovědných sovětu (čl. 85 zákona Litevské SSR o okresním sovětu lidových poslanců Litevské SSR). V tomto případě jsou vypočteny takové formy politické aktivity občanů, jejichž iniciátorem je sám zastupitelský orgán (nebo jemu odpovědné orgány). Proto zde zákon v podstatě zavazuje místní sověty, aby ve své praktické činnosti využívaly zmíněných forem účasti občanů.

<sup>5)</sup> Vedomosti Verchovnogo Soveta i Pravitelstva Litovskoj SSR, 1979, č. 36 — 471.

Tyto formy ovšem nevyčerpávají individuální účast občanů na činnosti zastupitelských orgánů. Občané mohou kromě uvedených forem využívat v praxi celý komplex ostatních politických práv a působit tak na činnost zastupitelských orgánů. Například kritizovat nedostatky v práci místních sovětů a jim odpovědných orgánů, podávat návrhy na zlepšení jejich činnosti, stěžovat si na postup funkcionářů a státních orgánů atd. Charakteristickým rysem individuální účasti občanů na činnosti místních sovětů, které jsou uvedeny v zákoně, je, že jsou nejmasovějšími, obecnými formami účasti občanů na řešení nebo posuzování nejdůležitějších otázek a že to jsou v praxi nejrozšířenější a lze říci stále formy účasti občanů na činnosti orgánů místních sovětů (jejich stálých komisí, výkonných výborů a ostatních orgánů odpovědných sovětům).

Kolektivní formy účasti obyvatelstva na práci místních sovětů se od sebe liší. Zákony Litevské SSR o okresním a městském (obvodním) sovětu lidových poslanců hovoří o dvou základních organizačních formách kolektivní účasti obyvatelstva v práci místních sovětů — o společenských organizacích a o pracovních kolektivech. Přitom zákon vymezuje vzájemné vztahy mezi sovětem a společenskými organizacemi a pracovními kolektivy velmi lakonicky. Stanoví, že příslušný sovět lidových poslanců uskutečňuje svou činnost v úzkém spojení se společenskými organizacemi a pracovními kolektivy. Zákony o místních sovětech kromě toho upravují rovněž vzájemné vztahy okresních a městských sovětů k příslušným orgánům společenských organizací. Například čl. 5 zákona Litevské SSR o okresním sovětu lidových poslanců Litevské SSR obsahuje ustanovení, že okresní sovět pracuje v úzkém styku s okresními orgány společenských organizací. V daném případě se v podstatě jedná o zastupitelskou (a nikoliv bezprostřední) účast občanů na činnosti místních sovětů. Celkově má tato forma účasti veřejnosti na práci místních sovětů obrovský praktický význam, neboť je velmi rozšířena a lze na ni nahlížet jako na stálou formu spojení mezi místními sověty a veřejností představovanou orgány společenských organizací. V praxi existují velmi těsné a stále kontakty mezi místními sověty (a jim podřízenými orgány) na jedné straně a příslušnými orgány stranických, odborových a komsomolských organizací na straně druhé. Konkrétní směry a obsah takové spolupráce závisí na cílech a úkolech vyjádřených ve stanovách příslušných společenských organizací.

Zákon Litevské SSR o sídlištním a apilinkovém\*) sovětu lidových poslanců Litevské SSR počítá i s dalšími formami kolektivní účasti obyvatelstva na práci příslušných sovětů. Jedná se o shromáždění občanů, vesnická shromáždění („schody“), uliční výbory a výbory ve čtvrtích. Zákon vymezuje i hlavní úkoly a poslání těchto kolektivních forem společenských

---

\*) Apilinkový sověť je litevský název vesnického sovětu (poznámka překladatele).

čenské aktivity. Tak hlavním úkolem shromáždění občanů a vesnických shromáždění je projednávat nejdůležitější otázky týkající se života občanů. Těchto forem se rovněž využívá k seznamování občanů se zákonodárstvím a nejdůležitějšími usneseními sovětu a vyšších státních orgánů. Shromáždění občanů a vesnická shromáždění, stejně jako shromáždění obyvatel sídliště, apilinky svolává výkonný výbor sídlištního, apilinkového sovětu, a to pro občany celého svého územního obvodu anebo jednotlivých lokalit, ulic a čtvrtí.

Shromáždění občanů a vesnická shromáždění volí uliční výbory a výbory ve čtvrtích podle ulic a čtvrtí sídlišť a vesnic. Uliční výbory a výbory ve čtvrtích pomáhají uvádět v život usnesení sídlištního, apilinkového sovětu a jeho výkonného výboru. Organizují účast obyvatelstva na zvelebovacích pracích, poskytují pomoc kulturním, školským a zdravotnickým zařízením, obchodům a provozovnám veřejného stravování a služeb. Ze své činnosti jsou odpovědní shromážděním občanů a vesnickým shromážděním, která je zvolila, sídlištnímu, apilinkovému sovětu a jeho výkonnému výboru.

Na činnosti místních sovětů se kromě uvedených forem podílejí i jiné orgány společenské aktivity, například výbory rodičů ve školských zařízeních, rady žen aj. Mezi těmito a ostatními orgány společenské aktivity na straně jedné a místními sověty na straně druhé vznikají rozmanité vztahy, mezi nimiž značný význam mají vztahy řízení a poskytování pomoci ze strany místních sovětů. Jak známo, prostřednictvím různých forem společenské aktivity občané realizují své právo účastnit se řízení. A organizační činnost místních sovětů spojená s řízením a poskytováním pomoci společenské aktivitě obyvatelstva je vlastně druhem organizačních záruk realizace práv a svobod občanů.

Formy účasti občanů (a celé veřejnosti) na činnosti sovětů jsou právně upraveny i pokud jde o různé organizační formy činnosti místních sovětů. Podle „Základních ustanovení jednacího řádu místních sovětů lidových poslanců Litevské SSR“<sup>6)</sup> orgány společenských organizací mohou podávat návrhy k pořadu jednání zasedání okresního, městského a obvodního sovětu. Návrhy k pořadu jednání zasedání sovětu základního stupně (to je sídlištního, apilinkového sovětu) může podávat ještě širší okruh subjektů: správa kolchozů, vedení a společenské organizace sovchozů, podniků, zařízení a ostatních organizací, které působí v územním obvodu sovětu, jakož i shromáždění občanů sídliště, lokalit nebo vesnická shromáždění.

„Základní ustanovení“ také předepisují, aby se při přípravě otázek, o nichž bude jednat zasedání sovětu, zkoumalo, jaké názory o těchto otázkách mají občané a aby se návrhy usnesení sovětu lidových poslanců

<sup>6)</sup> Vedomosti Verchovnogo Soveta i Praviteľstva Litovskoj SSR, 1983, č. 9 — 97.

týkajících se základních otázek státní, hospodářské a sociálně kulturní výstavby předběžně posuzovaly na shromážděních pracovních kolektivů a občanů v místě bydliště. Příslušné stálé komise a výkonný výbor zobecňují došlé připomínky a návrhy a podávají o nich zprávu sovětu na jeho zasedání.

Řády o stálých komisích sovětů<sup>7)</sup> stanoví, že tyto komise spolupracují se společenskými organizacemi, pracovními kolektivy a orgány společenské aktivity, široce zapojují občany do své práce, zkoumají veřejné mínění a přihlížejí k němu. Komise mají právo navrhnout místnímu sovětu nebo jeho výkonnému výboru, aby návrhy usnesení sovětu k nejdůležitějším otázkám byly předány k posouzení pracovním kolektivům a shromážděním občanů. Stálé komise jsou rovněž oprávněny přibírat ke své práci i zástupce společenských organizací, orgánů společenské aktivity a také odborníky a vědecké pracovníky. Tyto osoby mohou být členy různých přípravných komisí a pracovních skupin zřizovaných stálými komisemi a mohou být také zvány (s právem poradního hlasu) na schůze stálých komisí.

Mezi hlavní úkoly poslaneckých skupin patří zabezpečovat úzké spojení sovětů s pracujícími, široce zapojovat občany do každodenní praktické činnosti sovětů; aktivně se účastnit organizační práce spojené s realizací pokynů voličů a kontrolovat jejich plnění.

Poslanecké skupiny místních sovětů udržují úzký styk se společenskými organizacemi a organizacemi společenské aktivity obyvatelstva. Poslanecké skupiny zkoumají veřejné mínění, informují sovět a jeho orgány o potřebách obyvatelstva, poskytují poslancům nezbytnou organizační pomoc při přijímání voličů, při vyřizování návrhů, oznámení a stížností pracujících, při zjišťování příčin stížností a, je-li to třeba, podávají výkonnému výboru sovětu a jiným orgánům příslušné návrhy. Kromě toho poslanecké skupiny mají právo navrhnout, aby se v obvodu jejich působnosti konala shromáždění pracujících v pracovních kolektivech.

Výše uvedené svědčí nejen o rozmanitosti forem účasti občanů v činnosti místních sovětů, ale i o zvláštní úloze, jakou plní organizující činnost sovětů lidových poslanců při realizaci ústavního práva občanů účastnit se řízení státních a společenských záležitostí. V této souvislosti je třeba si povšimnout i otázky organizačních záruk, které zabezpečují realizaci práv a svobod občanů.

Organizačními zárukami se rozumí speciální organizační činnost státních orgánů a společenských organizací zaměřená na efektivní využívání obecných a speciálních záruk s cílem zabezpečit podmínky pro co nejúplnější realizaci práv a svobod osobnosti.<sup>8)</sup>

<sup>7)</sup> Vedomosti Verchovnogo Soveta i Pravitelstva Litovskoj SSR, 1981, č. 1 — 1.

<sup>8)</sup> Prava ličnosti v socialističeskom obščestve. Moskva 1981, str. 196.

K organizačním zárukám náleží velmi rozsáhlá a různorodá organizační činnost: stálé zdokonalování státního aparátu a zvyšování efektivity jeho práce, zdokonalování plánování hospodářského a sociálního rozvoje, zlepšování systému informací a stylu práce státního aparátu atd. Takto pojímané organizační záruky hrají závažnou úlohu při zajišťování účinnosti práv a svobod občanů. Je to spojeno předně s tím, že mnohá práva a svobody občanů se mohou realizovat jen za aktivní součinnosti kompetentních státních orgánů (tj. uskutečňují-li nezbytná organizační opatření zaměřená na realizaci práv a svobod občanů anebo napomáhají-li jejich realizaci) a dále s tím, že kompetentní státní orgány musí k realizaci řady práv a svobod občanů provést předběžná organizační opatření vytvářející potřebné materiální podmínky nebo zajišťující optimální využití existujících materiálních podmínek a možností. V zásadě souhlasíme s názorem, že práva a svobody občanů včetně jejich ochrany se nemusí, i když v zákonodárství je dobře rozpracován systém záruk, prakticky realizovat, jestliže státní orgány a společenské organizace nebudou rozvíjet konkrétní organizační práci.<sup>9)</sup>

Ve vztahu k místním sovětům hlavní organizační záruky realizace práva občanů účastnit se jejich činnosti spočívají především v organizačně masové práci místních sovětů, již se rozumí jejich mnohostranná činnost spojená se zapojováním širokých mas obyvatelstva do realizace úkolů sovětů v státní, hospodářské a sociální kulturní výstavbě.<sup>10)</sup>

Konkrétněji řečeno, k organizačním zárukám náleží takové druhy organizační činnosti místních sovětů, jako je: 1. systematické informování obyvatelstva o činnosti sovětu a jeho orgánů; 2. přibírání obyvatelstva k práci sovětů v různých formách a rozvíjení jeho společenské aktivity; 3. řízení orgánů společenské aktivity; 4. poskytování pomoci útvarům společenské povahy a koordinace jejich činnosti; 5. poskytování potřebné součinnosti občanům, když realizují ostatní politická práva a svobody.

Když hovoříme o úloze místních sovětů při realizaci práva občanů účastnit se řízení státních a společenských záležitostí, musíme si konečně povšimnout ještě jednoho aspektu tohoto problému, a to funkce místních sovětů chránit právní pořádek.

Ústava SSSR v čl. 146 odst. 2 ukládá místním sovětům chránit práva občanů. Zákony o místních sovětech rovněž stanoví, že příslušný sovět zabezpečuje ochranu práv a právem chráněných zájmů občanů, družstevních a ostatních společenských organizací. Sovět plní tento úkol především prostřednictvím podřízených orgánů, zejména těch, které jsou povoleny chránit právní pořádek, vykonávat kontrolu a dozor a řídí jejich

<sup>9)</sup> Prava ličnosti v socialističeskom obščestve. Moskva 1981, str. 196.

<sup>10)</sup> Sovetskoje stroitelstvo. Pod red. A. A. Bezuglova, Moskva 1979, str. 155.

činnost. Avšak některé funkce při ochraně právního pořádku vykonává sám sovět, jeho stálé komise a výkonný výbor. Například sovět nebo jeho výkonný výbor rozpracovávají a provádějí opatření nezbytná k ochraně práv a právem chráněných zájmů občanů, družstevních a ostatních společenských organizací; zabezpečují včasné a správné projednávání a vyřizování návrhů, oznámení a stížností občanů; prověřují, jaká je úroveň práce se stížnostmi v kolchozech, v sovchozech, v podnicích, v zařízeních a v ostatních organizacích, které působí v územním obvodu sovětu, seznamují se se zprávami jejich vedoucích k těmto otázkám atd. K právním formám zajišťujícím ochranu práv a právem chráněných zájmů občanů a společenských organizací lze přiřadit právo sovětu rušit akty orgánů, podniků, zařízení a organizací podřízených sovětu, které odporují zákonu, jakož i jejich právo pozastavit výkon nezákonných příkazů a nařízení týkajících se otázek určených zákonodárstvím, jež vydali vedoucí podniků, zařízení a organizací podřízených orgánům vyššího stupně.

Лапинскас, К.:

#### МЕСТНЫЕ СОВЕТЫ НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ И УЧАСТИЕ ГРАЖДАН В УПРАВЛЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ И ОБЩЕСТВЕННЫМИ ДЕЛАМИ

##### Резюме

Конституция СССР закрепляет принцип народовластия, который осуществляется в первую очередь посредством представительной демократии. Институты представительной демократии взаимосочетаются с различными формами непосредственной демократии (например, с выборами депутатов, наказами избирателей и др.). Постоянные и многосторонние связи между Советами народных депутатов и народом в наибольшей мере проявляются при реализации конституционного права граждан участвовать в управлении государственными и общественными делами. Это конституционное право имеет характер общего, комплексного политического права. Граждане могут оказывать влияние на деятельность представительных органов, используя и другие политические права.

Конституционный принцип участия граждан в деятельности Советов народных депутатов осуществляется в разнообразных формах. В законодательстве о местных Советах различаются индивидуальные и коллективные формы участия общественности в деятельности Советов. К индивидуальным формам участия граждан относятся такие формы политической активности граждан, инициатором которых выступает сам представительный орган (например, вовлечение их в работу постоянных комиссий, исполнительных комитетов). К коллективным формам участия граждан относятся собрания граждан, сходы и разнообразные органы общественной самодеятельности (например, уличные и квартальные комитеты). Коллективы граждан принимают участие в работе Советов также посредством общественных организаций и трудовых коллективов. В реализации гражданами конституционного права участвовать в управлении государственными и общественными делами особую роль играет организующая деятельность Советов народных депутатов.